

A komáromi tárgyalások és az első bécsi döntés korabeli sajtója

KRISZTINA VARGA

Contemporary Press of the Negotiations in Komárno and the First Vienna Award

Keywords: Hungarian minority; the negotiations in Komárno; the First Vienna Award; press

1. Előzmények áttekintése

A trianoni békeszerződés etnikai szempontú igazságtalansága arra készítette a magyar politikai élet vezetőit, hogy az ország konszolidálását követően a békediktátum által elcsatolt területek visszaszerzésére törekedjenek, s ezáltal a két háború közötti Magyar Királyság¹ legfőbb külpolitika célja a revízió volt. (Romsics 2017, 418. p.) Ennek megvalósulására azonban közel húsz évet kellett várnia Magyarországnak, s az újonnan létrejövő országokhoz, az ún. utódállamokhoz csatolt magyar lakosságnak is.

Az impériumváltást követően a közel egymillió fős felvidéki magyarság indult neki a kisebbségi sorsnak. A kezdeti megdöbbenést és reménykedést követően elkezdte megszervezni maga számára a megmaradásának szükségleteit, kulturális, gazdasági, nyelvi és nemzetiségi jogainak védelmét, valamint a politikai életbe is igyekezett bekapcsolódni. (Popély 1995, 10–11. p.) A felvidéki magyar kisebbség jogait meghatározta Csehszlovákia nemzetiségi politikája, illetve az 1920. február 29-én elfogadott alkotmány. (Bencsik 2016, 83–88. p.) Emellett hátrányosan érintette az itt élő magyarságot a földreform, az 1920. és 1927. évi közigazgatási reform (Simon 2010, 60. p.), a népszámlálások rendszere, s ez által a nyelvtörvény is. (Popély 1991, 42–43. p.; Bencsik 2016, 89–90. p.) Ami pozitívumként elmondható, az a szabad pártalapítás, kulturális és társadalmi szervezetek alapítása, gazdag sajtó: több mint 650 különböző magyar nyelvű lap jelent meg hosszabb vagy rövidebb ideig (politikai lapok, kulturális folyóiratok, bulvárlapok, sportújságok). (Simon 2010, 35–36., 40–46. p.)

1 Bár az országnak nem volt hivatalosan megválasztott uralkodója IV. Károly és Habsburg-ház trónfosztását követően, melyről 1921. évi XLVII. törvénycikk rendelkezett, államformája továbbra is királyság maradt, s a kormányzói intézmény létrehozását követően Horthy Miklós mint kormányzó állt az ország élén. (Romsics 2010, 138–139. p.)

2. Az első Csehszlovák Köztársaság válsága a '30-as években

A soknemzetiségű első Csehszlovák Köztársaság 1935 után kül- és belpolitikai válságba került, amely során egyre inkább a nemzetiségi kérdésre terelődött a hangsúly. Az 1935. évi parlamenti választásokon a német és a magyar választók egységesen felsorakoztak a saját nemzetiségi pártjaik mellett (német részről: Szudétanémet Párt, magyar részről az Országos Keresztényszocialista Párt és a Magyar Nemzeti Párt egységes jelöltlistát állított össze), ami előre jelezte az elkövetkező kritikus időszakot. (Kováč 2011, 219–220. p.)

A külső nyomást a náci Németország terjeszkedő politikája (hitleri nagynémet birodalom létrehozása) és a versailles-i rendszer lebontásának igénye jelentette. Az 1938 márciusában bekövetkezett Anschlusst követően Hitler nem titkolt terve volt Csehszlovákia felszámolása, ami a német dokumentumokban Fall Grün név alatt szerepelt. Hitler 1938. március 28-án magához hívatta a Szudétanémet Párt vezetőjét, Konrad Henleint, s azzal az utasítással bocsátotta el, hogy támasszon a csehszlovák kormánnyal szemben olyan igényeket, melyeket nem lehet teljesíteni. Hitler a zavargások és a német lakosság védelme ürügyén tervezte Csehszlovákia felszámolását. Henlein az utasítást követően 1938. április 24-én a Szudétanémet Párt karlsbadi (Karlovy Vary) kongresszusán olyan programot hirdetett meg, amely alapján a cseh és morva határvidék (ezáltal a szudétanémetek által lakott területek) önálló térséggé alakult volna át, ahol ő és pártja gyakorolta volna a hatalmat, valamint elfogadták az ún. 8 pontos követeléseket.² (Kováč 2011, 222. p.) Az ezt követő hosszas alkudozások, sem a nemzetiségi státútum³ nem hozott megoldást a szudétanémet válságra. Így került sor a müncheni konferenciára 1938. szeptember 29-én, melyen a négy európai nagyhatalom képviselői (Németország – Adolf Hitler, Olaszország – Benito Mussolini,

2 A Szudétanémet Párt az alábbiakat kérte:

- „1. Teljes egyenjogúság és egyenrangúság helyreállítása a német népcsoport és a cseh nép között.
2. A szudéta népcsoport jogi személyként való elismerése.
3. A német települési terület elismerése és meghatározása.
4. A német önkormányzat felépítése a német települési területen a közélet minden vonatkozásában.
5. Törvényben szabályozott védelmi intézkedések azoknak az állampolgároknak a javára, akik a népcsoportjuk települési területén kívül élnek.
6. A szudétanémetekkel szemben 1918 óta elkövetett jogtalanságok kiküszöbölése és a jogtalanságból származó károk jóvátétele.
7. A német területen német közalkalmazott alapelv elismerése és megvalósítása.
8. Teljes szabadság a német népcsoporthoz való tartozás és a német világnézet megvallására.” (Gyulás 2008, 253. p.)

3 A nemzetiségi státútumot Milan Hodža miniszterelnök dolgozta ki, amely 1938 márciusa és szeptembere között több változáson ment keresztül.

Nagy-Britannia – Neville Chamberlain és Franciaország – Édouard Daladier) ültek össze s döntöttek arról, hogy a Csehszlovák Köztársaság átengedi Németországnak Csehország és Morvaország szudétánémetek által lakott (német többségű) határ menti területeit. (Simon 2010, 167. p.)

A müncheni egyezmény zárórendelkezése alapján Csehszlovákiának kétoldalú tárgyalások révén rendeznie kellett a lengyel és magyar követelések békés megoldását is: „A négy hatalom kormányfői kijelentik, hogy a csehszlovákiai lengyel és magyar kisebbség kérdése, amennyiben azt a következő három hónapon belül az érdekelt kormányok közötti megegyezés útján nem rendezik, a négy hatalom itt jelen lévő kormányfői újabb összejövetelének tárgya lesz.” (Harsányi–Jemnitz–Székely 1988, 13. p.)

3. A komáromi tárgyalások és korabeli sajtója

A müncheni egyezmény nemcsak határváltozást jelentett, hanem fontos fordulópont volt Csehszlovákia és Közép-Európa történetében is. Nyilvánvalóvá vált, hogy az első világháborút lezáró versailles-i békerendszer őrzői (Franciaország és Nagy-Britannia) nem képesek továbbra is fenntartani a rendszert, valamint már Németország is újból a nagyhatalmak közé számított. Csehszlovákia számára a müncheni döntés a centralista állammodell és az első Csehszlovák Köztársaság végét is jelentette. 1938. október 6-án Szlovákia, október 11-én pedig Kárpátalja nyilvánította ki autonómiáját, Budapest pedig a tárgyalások megkezdését szorgalmazta. (Simon 2010, 183. p.)

A magyar fél a tárgyalások megkezdése előtt több jegyzéket is átadott a (cseh)szlovák kormánynak. (Bővebben lásd: Sallai 2009, 107–112. p.) A külügyminisztériumok által egyeztetett magyar–csehszlovák tárgyalások végül 1938. október 9-én, este 19.00 órakor kezdődtek meg a szlovákiai Komárom városában, a régi vármezeyház épületében. A szlovák fél számára azonban ez a helyszín nem igazán volt előnyös, mivel a város lakossága hatalmas lelkesedéssel fogadta a magyar küldöttség tagjait. A magyar küldöttség élén Kánya Kálmán külügyminiszter állt, további tagjai gróf Teleki Pál vallás- és közoktatásügyi miniszter, Péchy Tibor és Pataky Tibor államtitkárok, Wettstein János, a Magyar Királyság csehszlovákiai követe rendkívüli követ és meghatalmazott miniszteri minőségben, Kuhl Lajos követségi tanácsos, Sebestyén Pál miniszteri tanácsos és Andorka Rudolf vezérkari ezredes voltak. (Popély 2010, 51. p.) A szlovák delegáció vezetője Jozef Tiso, a szlovák autonóm kormány két nappal korábban kinevezett miniszterelnöke volt. További résztvevők: Ferdinand Ďurčanský szlovák miniszter, Ivan Párkányi tárca nélküli miniszter, Rudolf Viest tábornok, Ivan Krno követi minőségben. Titkárok: Anton Straka szaktanácsadó, Jozef Cieker miniszteri biztos, Peregrín Fíša, a budapesti csehszlovák követség tanácsosa, Anna Hozáková írnok. (Sallai 2009, 113–114. p.)

Az október 9–13. között zajló tárgyalások magyar nyelven zajlottak, bár Kánya Kálmán mint tapasztalt diplomata a francia nyelvet javasolta. Október 9-én, az első tár-

gyalási napon elsőként az október 3-i magyar jegyzékben kért követelések⁴ teljesítésére került sor. (Gulyás 2016, 133–134. p.) Wettstein János jelezte, hogy a csehszlovák külügyminiszter ígérete szerint ezek a pontok már elfogadott tények, Jozef Tiso azonban közölte, hogy „ma itt a szlovák kormány áll, és kérdéses, vajon a magyar kormány most is fenntartja-e még a követeléseit”. (Szarka–Sallai–Fedinec 2017, 251. p.) A területi kérdéseket illetően Rudolf Viest tábornok közölte, hogy Sátoraljaújhelyt 24, Ipolyságot pedig 36 órán belül átadják.

A magyar és szlovák küldöttség október 10-én délután 14.00 órakor folytatta a megkezdett tárgyalást, melyen sor került a magyar álláspont ismertetésére a területi kérdéseket illetően: a magyar delegáció az abszolút többség szerinti magyar lakosságú területeket igényelte Csehszlovákiától. Követeléseinek alátámasztása érdekében bemutatták a Szlovákia területének nemzetiségi összetételére vonatkozó statisztikákat és térképeket az első 1780-as nemzetiségi népszéferástól kezdődően, valamint az 1880-as első népszámlálástól az 1890, 1900, 1910, 1921 és 1930-as népszámlálásokra vonatkozó adatokat. (Rónai 1993, 124. p.) A magyar delegáció az 1910. évi népszámlálási adatokat tartotta irányadónak, s erre hivatkozva kérte a magyar többségű területek visszacsatolását az anyaországhoz. Ez összesen 12 940 km²-nyi területet jelentett, 1 030 794 lakossal. Ezt a szlovák fél nem fogadta el, ők reálisabbnak vélték az 1930. évi népszámlálási adatokat.

A következő napon szakértői tanácskozásra és a delegációk tárgyalásaira is ismételten sor került. A tanácskozás elején Jozef Tiso újból felvette, hogy napolják el a tárgyalásokat, azzal az indokkal, hogy a csehszlovák küldöttségnek időre van szüksége, hogy saját szakértői bevonásával ellenjavaslatot dolgozhasson ki a magyar javaslatra. Kánya Kálmán azonban visszautasította az időhúzási taktikát, valamint kifogásolta, hogy a szlovák félnek nincsenek sem földrajzi, sem néprajzi szakértői. Végül másnapra halasztották a további tárgyalásokat. (Popély 2010, 53. p.)

Október 12-én délben kezdődött meg a magyar és csehszlovák delegáció negyedik plenáris tanácskozása. Ezen a tárgyaláson sor került az első és második csehszlovák ajánlatra is. Jozef Tiso elsőként a magyarok autonómiáját ajánlotta fel Szlovákiában és Kárpátalján, amin Kánya Kálmán teljesen felháborodott: „Ilyen kérdésekről képtelenség beszélni. Ez rossz vicc lenne.” (Szarka–Sallai–Fedinec 2017, 303. p.) A második csehszlovák ajánlat már területi jellegű volt: Csehszlovákia átengedné Magyarországnak Csallóköz területét, négy Pozsony környéki nem magyar község kivé-

4 E jegyzékben a magyar fél a következőket kérte: 1. A magyar nemzetiségű politikai foglyok szabadon bocsátását, 2. a magyar nemzetiségű katonák leszerelését és hazabocsátását a csehszlovák hadseregéből, 3. vegyes vezetésű (csehszlovák és magyar) rendfenntartó osztagok felállítását az élet és vagyonvédelem biztosítására a vegyes lakosságú területeken, 4. a területátadás szimbolikus jeleként a csehszlovák kormány adjon át két–három várost, melyet a magyar csapatok megszállhatnak. Ezek: Komárom, Párkányána, Ipolyság, Sátoraljaújhely, Csap vagy Beregszász városa. (Sallai 2002, 79. p.)

telével, valamint azzal a feltétellel, hogy Komáromot szabad kikötővé nyilvánítják. Ez az ajánlat kb. 1800 km² nagyságú területet foglalt magába, 121 000 lakossal (közülük 117 000 fő magyar). (Gulyás 2016, 141. p.) A magyar delegáció ezt a javaslatot sem fogadta el, valamint Teleki Pál rámutatott arra, hogy ez a javaslat még az 1930-as népszámlálási adatok alapján is a magyarlakta területeknek csak a töredéke volna. Erre Tiso lakosságcsere ajánlott fel, vagyis hogy a Csallóköz visszacsatolását követően a még Szlovákiában maradó magyarokat áttelepítenék Magyarországra, cserébe a magyarországi szlovákokért. Ez azonban elképzelhetetlen volt, így ezzel a javaslattal nem is foglalkoztak a tárgyalás során. (Popély 2010, 54–55. p.)

Az október 13-án reggel 9.00 órakor kezdődő ötödik plenáris ülésen sor került a harmadik csehszlovák ajánlatra, és annak megvitatására. Ez az ajánlat – Csallóközön kívül – több egymással nem összefüggő területre átadását jelentette volna (5405 km²-t, 349 000 lakossal, melyből 342 000 volt magyar nemzetiségű). Azonban a magyar fél által igényelt városok (Pozsony, Érsekújvár, Léva, Losonc, Kassa, Ungvár, Munkács) továbbra is Csehszlovákiánál maradtak volna. Így a magyar delegáció ezt az ajánlatot sem fogadta el, s kérte a tárgyalások felfüggesztését 18.00 óráig. (Sallai 2002, 95. p.; Popély 2010, 55. p.)

Ezt követően Kánya Kálmán és Teleki Pál Budapestre utazott, ahol Imrédy Béla miniszterelnökkel folytatott megbeszélést, majd ezt követően visszatértek Komáromba. A tárgyalások a tervezett 18.00 óra helyett egyórás késéssel, 19.00 órakor folytatódtak, de már mindössze 10 percig tartottak, ugyanis Kánya Kálmán felolvasott egy nyilatkozatot, mely szerint a tárgyalásokat a magyar fél részéről befejezettnek tekintette: „Kapcsolatba léptünk kormányunkkal, és a magyar kormány megbízásából bejelentem, hogy a mi részünkről a mostani tárgyalást befejezettnek nyilvánítom és igényeink érvényesítését a nagyhatalmaktól fogjuk kérni.” (Szarka–Sallai–Fedinec 2017, 325. p.) A magyar kormány bejelentését Jozef Tiso a csehszlovák küldöttség nevében tudomásul vette. Ezáltal a komáromi kétoldalú magyar–csehszlovák tárgyalások 1938. október 13-án 19.10 órakor eredménytelenül végződtek.

A fentiekben röviden összefoglaltuk a komáromi tárgyalások menetét. A következőkben azt próbáljuk meg felvázolni, hogy a korabeli sajtó mennyire követte az eseményeket, illetve milyen módon számolt be azokról az olvasók számára. Mivel az eseményekben mind a magyar, mind a szlovák fél érdekelt volt, így mindkét ország napilapjai közül választottunk az összehasonlítás érdekében. A Magyarországon megjelenő napilapok közül a *Budapesti Hírlap*, a *Kis Újság*, a *Magyar Nemzet*, a *Népszava* és a *Pesti Hírlap* tudósításai, a szlovák nyelvű sajtó közül a *Slovák*, a *Robotnícke noviny*, a *Slovenský deník* és a *Slovenský hlas* című napilapok cikkei kerültek megvizsgálásra. E sajtótermékek közül a *Budapesti Hírlap* és a *Pesti Hírlap* próbált a pártpolitikától távol maradni, míg a *Kis Újság*, a *Magyar Nemzet* és a *Népszava* politikai napilapként működött. A *Budapesti Hírlap* konzervatív sajtóorgánium volt, s a következőképpen határozta meg önmagát: „A Budapesti Hírlapnak soha semmi körülmények között se kormánylapnak, se pártlapnak nem szabad lennie. Az egész magyar közönség lapja legyen, független nemzeti irányú, jel-

szava: «a magyarságért!»⁵ A *Magyar Nemzet* jobboldali, a náci befolyást ellenzők lapja volt. A *Népszava* baloldali politikai napilap, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt központi közlönyeként funkcionált, a *Kis Újság* független politikai napilapként határozta meg önmagát, azonban a Kisgazdapárt orgánuma volt. A *Slovák* a Hlinka Szlovák Néppártjának központi lapjaként, a *Robotnícke noviny* a Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspárt lapjaként, a *Slovenský hlas* független napilapként jelent meg, a *Slovenský deník* pedig a Szlovák Nemzeti Tanács orgánumaként működött. Mivel a komáromi tárgyalások során a felvidéki magyarság volt az érintett, így a vizsgált sajtótermékek közül nem hagyható ki a Csehszlovákiában megjelenő legjelentősebb magyar nyelvű napilap, a *Prágai Magyar Hírlap* sem, amely az Egyesült Magyar Párt központi napilapja volt.

A magyar és csehszlovák felet kétoldalú tárgyalásokra kötelező müncheni egyezményről mind a vizsgált magyarországi napilapok, mind a szlovák sajtó beszámolt. A *Budapesti Hírlap* címdalán közölte a müncheni határozatot, szalagcímként kiemelve a felvidéki magyarságot is érintő rendelkezést: „három hónap határidő a magyar és lengyel kormánnyal való megegyezésre – Ha a rendezés nem sikerül, a kérdés újabb négyhatalmi értekezlet elé kerül.”⁶ A *Kis Újság* megfellebbezhetetlen döntésként nyilatkozott a müncheni egyezményről, valamint sorsdöntő tanácskozásként utalt a négyhatalmi konferenciára.⁷ A vizsgált szlovák napilapok közül mind a négy címdalán foglalkozott a müncheni konferencia eseményeivel. A legrészletesebb tájékoztatást a *Slovák* című lap adta, s hangsúlyozta, hogy az egész világ a béke megőrzését szeretné: „a béke iránti vágy soha nem volt olyan hatalmas, mint most, mikor ez a véres kard hajszálvékonyan függ az emberiség feje felett. Hogyha Münchenben nem születik döntés, a háború elkerülhetetlen.”⁸ A *Prágai Magyar Hírlap* szintén a címdalán adott hírt a konferencia kezdetéről, azonban több információt szentelt az előzmények ismertetésének.⁹ A szlovák sajtó közül a *Robotnícke noviny* közölte a müncheni döntés szövegét *Osem bodov dohody štyroch veľmocí a štyri dodatkové vyhlásenia*¹⁰ (A négy nagyhatalom egyezményének nyolc pontja és a négy kiegészítő nyilatkozat) címmel, valamint foglalkozott a szudétanémet területek kiűrésével, és a veszteséggel is.¹¹ A veszteségekről a *Slovák* is beszámolt: „Az eddigi infor-

5 Arcanum – Digitális Tudománytár – Budapesti Hírlap 1883–1939 <https://adt.arcanum.com/hu/collection/BudapestiHirlap/>

6 *Budapesti Hírlap*, 1938. szeptember 30. Éjszakába nyúló tárgyalásokon Chamberlain, Daladier, Hitler és Mussolini megállapodtak a szudétanémet kérdés rendezésében. / Hivatalos jelentés a négyhatalmi konferencia döntéséről. 1. p.

7 *Kis Újság*, 1938. szeptember 30. Megfellebbezhetetlen a müncheni döntés! 1. p.

8 *Slovák*, 1938. szeptember 30. Dnes sa rozhoduje... 1. p.

9 *Prágai Magyar Hírlap*, 1938. szeptember 30. Megkezdődött a müncheni négyhatalmi konferencia. 1–2. p.

10 *Robotnícke noviny*, 1938. október 2. Mnichovský rozsudok nad Československom. Osem bodov dohody štyroch veľmocí a štyri dodatkové vyhlásenia. 2. p.

11 *Robotnícke noviny*, 1938. október 2. Ktoré územie a kedy musíme vyprázdniť? 1. p.

mációink alapján a köztársaságunk területe szeptember 30-áig 140.508 négyzetkilométer volt, s most több mint a negyedével kevesebb lett, és a lakosság száma a jelenlegi 15 millióról 11 millióra csökkent.”¹² A *Robotnícke noviny* arra is felhívta a figyelmet, hogy nemcsak a szudétanémet területek kerültek elvesztésre, hanem Magyarországgal is megkezdődtek a tárgyalások a határkorrekcióról, ezáltal Szlovákia egy részének a hozzácsatolásáról, s a szlovákiai magyarok önrendelkezéséről: „A magyar kormány... azt követeli, hogy a magyaroknak önrendelkezési joguk legyen köztársaságunkban, hasonlóan, mint a németeknek. A müncheni döntéssel a négy nyugati nagyhatalom felsorakozott magyarjaink e kérése mögé...”¹³ Érdekes, hogy a cikk szerzője az írásban a felvidéki magyar kisebbséget a mi magyarjainkként („*našich Maďarov*”) említi.

A magyar kormány s ezáltal a magyar sajtó is még a komáromi tárgyalások megkezdése előtt biztosnak vette a felvidéki magyarok visszatérését az anyaországhoz.¹⁴ A *Budapesti Hírlap* már október 8-án a másnap kezdődő komáromi tárgyalásokról és a delegáció tagjairól adott hírt,¹⁵ majd a másnapi száma *Gyertek haza* főcímmel jelent meg, melyet Hóman Bálint a felvidéki magyarokhoz szóló rádióbeszédének szövege követett: „Magyar Testvéreink, ott a Felvidéken! Tihozzatok száll ma minden gondolatunk. Várjuk, hogy veletek újra egyesülve, együtt küzdhessünk és dolgozhassunk szebb magyar jövőért, népünk boldogulásáért. [...] Gyertek haza! Hozzatok el lelkesedésteget és magyar erőtet. Tanítsatok meg minket is túrni, szenvedni, bízni és küzdeni szent magyar célokért – magyar öntudattal.”¹⁶ A *Népszava* nemcsak a tárgyalások megindulásáról, hanem a felvidéki magyarok lelkesedéséről is hírt adott: „Egész Csallóközben, Cseh-Komáromban, valamint Magyar-Komáromban is óriási érdeklődés mellett hallgatták a pozsonyi rádió közvetítéséből gróf Esterházy és Jaross szavatait.”¹⁷

A komáromi tárgyalások első két napjáról részletes beszámolót a *Pesti Hírlap* közölt.¹⁸ A következő napon (október 12.) jelent meg Esterházy János nyilatkozata a *Budapesti Hírlapban*, aki a felvidéki magyarság álláspontját foglalta össze az események-

-
- 12 *Slovák*, 1938. október 4. Štvrtina územia a 4 miliony obyvatel'ov odpadne republiku. 3. p.
 - 13 *Robotnícke noviny*, 1938. október 4. Začne sa rokovaf aj s Maďarskom o pripojený čiasťky Slovenska k nemu. 1. p.
 - 14 *Budapesti Hírlap*, 1938. október 4. Imrédy Béla: A magyar terület visszacsatolását a müncheni tárgyalás óta eldöntött kérdésnek tekintem. 2. p.; *Kis Újság*, 1938. október 4. Bevonulunk még e héten a Felvidékre! 1. p.; *Magyar Nemzet*, 1938. október 4. „A csehszlovákiai magyar területek visszacsatolása eldöntött kérdés.” 1. p.
 - 15 *Budapesti Hírlap*, 1938. október 8. Vasárnap este hét óraker Komáromban megkezdik a magyar-cseh tárgyalását. 1. p.
 - 16 *Budapesti Hírlap*, 1938. október 9. Hóman Bálint rádióbeszéde a felvidéki magyarokhoz. 1. p.
 - 17 *Népszava*, 1938. október 8. Vasárnap este kezdődnek Komáromban a magyar-cseh tárgyalások. / Lelkesedés a magyar vidékeken. 1–2. p.
 - 18 *Pesti Hírlap*, 1938. október 11. Beszámoló a komáromi tárgyalások első két napjáról. 3. p.; Hivatalos jelentések a vasárnapi és hétfői komáromi tanácskozásokról. 1. p.

kel kapcsolatosan. „Leírhatatlan örömet és lelkesedést váltott ki bennünk a müncheni egyezmény, amely lehetővé teszi, hogy Csehszlovákiának túlnyomóan magyarul lakta területei haladéktalanul visszacsatoltassanak az anyaországhoz. A mai Csonkamagyarországon élők talán át sem tudják érezni annyira, mint mi, hogy mit jelent számunkra az, hogy visszatérhetünk Magyarországhoz, hogy végre megint urai leszünk a magunk ügyének”.¹⁹ Esterházy e nyilatkozatát a *Magyar Nemzet* is közölte.²⁰ A *Kis Újság* főcímként közölte a magyarok igényét, vagyis hogy 840 000 magyart követelünk vissza Csehszlovákiától.²¹

A komáromi tárgyalások megszakadásáért a magyar sajtó a csehszlovák felet és kormányt okolta, melyet a főcímeikkel, illetve cikkek alcímével is kifejeztek: Prága alantás taktikázása miatt megszakítottuk a komáromi tárgyalást;²² Az elfogadhatatlan cseh ellenjavaslatok miatt szakadtak meg a komáromi tárgyalások;²³ Milyen eszközökkel akadályozta meg a csehszlovák kormány a komáromi tárgyalások folytatását?²⁴

1. kép. A Budapesti Hírlap tudósítása a tárgyalások megszakadásáról²⁵

19 *Budapesti Hírlap*, 1938. október 12. Esterházy János: Mi felvidéki magyarok, akik azonnali és maradéktalan visszacsatolásunkat követeljük, tiszteletben tartjuk szlovák testvéreink önrendelkezési jogát. 3. p.

20 *Magyar Nemzet*, 1938. október 12. Esterházy János: Minden magyarnak támogatnia kell az önálló Szlovákiáért folytatott szlovák küzdelmet. 1. p.

21 *Kis Újság*, 1938. október 13. Hivatalos jelentés a szerdai tárgyalásokról. / Ellentét a magyar és cseh álláspont között. 1. p.

22 *Budapesti Hírlap*, 1938. október 14. 1. p.

23 *Népszava*, 1938. október 14. 1. p.

24 *Pesti Hírlap*, 1938. október 14. 3–4. p.

25 *Budapesti Hírlap*, 1938. október 14. 1. p.

A *Magyar Nemzet* rövid cikkben összefoglalta a tárgyalások megszakadásának okait: „A cseh delegáció összetétele már eleve olyan volt, hogy azzal eredményre jutni nem lehetett. [...] Megállapítható az is, hogy a delegációnak már kezdetben az volt a taktikája, hogy halogassa a tárgyalásokat. Mikor a magyar delegáció nyomatékosan követelte, hogy az önrendelkezési jog gyakorlati keresztülvitele az 1910-es népszámlálás alapján történjék, mert ez a Felvidéken igen fontos, a csehek azzal tértek ki, hogy nem állnak rendelkezésükre a régi népszámlálási adatok. Mikor területi kérdéseket hoztak szóba, azzal húzták a döntést, hogy nem ismerik a kérdést, utána kell nézniök, stb. Pedig nagyon is tisztában voltak mindennel. [...] Ezzel szemben Magyarország mindent elkövetett, hogy a müncheni határozatokat békésen és barátságosan hajtsa végre a két állam.”²⁶ A *Népszava* szerint a tárgyalások megszakadásának legfőbb oka, hogy „a csehek csak lényegtelen határkiigazítást ajánlottak fel”.²⁷

A magyar sajtó arról is beszámolt, hogy hogyan búcsúztatta Komárom lakossága a magyar delegációt: „Amikor a magyar delegáció tagjai rövid ötperces tanácskozás után a tárgyalást megszakítva, lejöttek, a Vármegyeház-utca sarkán, a kordonon túl álló magyar közönség áhitatosan rázendített a magyar nemzeti Himnuszra. A magyar delegáció tagjai az éneklő csoport felé fordulva, levett kalappal, mélyen megrendülve hallgatták a magyar nemzeti imádságot.”²⁸

A felvidéki magyar sajtó is figyelemmel követte a tárgyalások eseményeit. A komáromi tárgyalások kezdetére a *Prágai Magyar Hírlap* már a szalagcímében felhívta a figyelmet *Vasárnap tárgyalnak Komáromban a magyar területek visszacsatolásáról*. „Sorsdöntő pillanathoz érkezett a húsz év óta Csehszlovákiában élő magyarság: vasárnap este hét órakor kezdődnek meg a tárgyalások Komáromban a magyarlakta területek Magyarországhoz való csatolásáról.”²⁹ A tárgyalások eseményét pontosan nyomon követte, s rövid jelentésekben tájékoztatta a felvidéki magyarságot a komáromi tárgyalások menetéről, két város (Ipolyság és Sátoraljaújhely) visszakerüléséről az anyaországhoz, a magyar és csehszlovák delegáció tárgyalásairól,³⁰ a szakértői delegáció üléséről, a magyar csapatok bevonulásáról Ipolyságra,³¹ a csehszlovák ellenjavaslatok

26 *Magyar Nemzet*, 1938. október 14. A tárgyalások megszakításának okai. 2. p.

27 *Népszava*, 1938. október 14. Miért szakadtak meg a komáromi tárgyalások? 7. p.

28 *Magyar Nemzet*, 1938. október 14. A komáromiak a Himnusszal és Horthy éltetésével búcsúztak a magyar delegátusoktól. 4. p.; *Kis Újság*, 1938. október 15. Megszállt komáromi magyarok könnyes bucsuja a Himnusszal a küldöttségünk tagjaitól. 2. p.

29 *Prágai Magyar Hírlap*, 1938. október 9. 1–2. p.

30 *Prágai Magyar Hírlap*, 1938. október 11. Az első hivatalos jelentés. 2. p.

31 *Prágai Magyar Hírlap*, 1938. október 12. A magyar csapatok bevonultak Ipolyságra. Magyar katonaság szállta meg a sátoraljaújhelyi kisállomást is. 3. p.

vitájáról.³² Viszont a tárgyalások megszakadásáról viszonylag későn számolt be, csak az október 15-i számában foglalkozott a témával.³³

Ami a szlovák sajtót illeti, a tárgyalások megkezdéséről a *Robotnícke noviny* a címlapon számolt be egy rövid cikkben: „A kormány döntött a küldöttségről, amelyet megbíztak a tárgyalások vezetésével, a Magyarországgal való határkiigazítás során. A delegáció vezetője Szlovákia közigazgatási minisztere, dr. Jozef Tiso. A kormány egyúttal döntött a tárgyalások alapvető irányelvéről is, melyek október 9-én, vasárnap kezdődnek.”³⁴

A tárgyalások megkezdéséről a *Slovák* is tájékoztatta Szlovákia lakosságát,³⁵ valamint a *Slovenský hlas* című független napilap is, kiemelve, hogy a találkozóra Komáromban kerül sor, emellett megemlítette a szlovák küldöttség legfőbb tagjait (dr. Jozef Tiso, Ferdinand Ďurčanský, Ivan Párkányi, Rudolf Viest tábornok, dr. Ivan Krno, Anton Straka, és dr. Jozef Cieker). A magyar küldöttségi tagok közül csak Kánya Kálmánt és gróf Teleki Pált említette meg.³⁶ Ezt követően a tárgyalások eseményeivel nemigen foglalkozott a szlovák sajtó, csak egy-két rövid cikket szenteltek a témának. A legkorábban a *Robotnícke noviny*³⁷ és a *Slovák*³⁸ közölt információkat a sátoraljújhegyi vasút és Ipolyság városának átadásáról. E két újságcikk szinte teljes mértékben azonos szöveggel jelent meg. A tárgyalások menetéről szintén a *Slovák* közölt összefoglalót: „Az október 10-i hivatalos komáromi jelentés szerint a szlovák és a magyar küldöttség délután 2 órakor ült a tárgyalóasztalhoz. Ezen a megbeszélésen – mint ismert – a magyar kormány javaslatáról tárgyaltak, amely sajátosan képzelte el a határkérdés megoldását Szlovákiával. Természetes dolog, hogy a megoldás alapjául nem szolgálhatnak elavult statisztikák, hanem csak újabbak – szlovák statisztikák –, ezért a szlovák küldöttség ebben az irányban kidolgozott javaslatokat terjesztett elő. [...] Hogyha az összes kérdést sikerülne megoldani, akkor a magyar–szlovák baráti együttműködés szelleme uralkodhatna, amely garantálná a két nemzet békés egymás mellett élését.”³⁹

A komáromi tárgyalások megszakadásáról a legkorábban (másnap, október 14-én) a *Slovenský hlas* tájékoztatott, vezető hírként az újság címlapján: „Csütörtök este 19.20 órakor a magyar külügyminiszter, Kánya bejelentette, hogy megszakítja a további

32 *Prágai Magyar Hírlap*, 1938. október 14. A csehszlovák ellenjavaslatok vitája Komáromban. 1. p.

33 *Prágai Magyar Hírlap*, 1938. október 15. Magyarország a nagyhatalmakhoz fordul. 1. p.

34 *Robotnícke noviny*, 1938. október 9. Vyjednávanie s Maďarskom začne sa v nedeľu. 1. p.

35 *Slovák*, 1938. október 9. V nedeľu sa začnú rokovania medzi Slovenskom a Maďarskom. 3. p.

36 *Slovenský hlas*, 1938. október 9. Rokovanie s Maďarskom. Obe delegácie sa stretnú v Komárne. 3. p.

37 *Robotnícke noviny*, 1938. október 11. Stanica Slov. Nového Mesta a Šahy Maďarsku. 1. p.

38 *Slovák*, 1938. október 11. Vyjednávanie s Maďarskom pokračuje. 1. p.

39 *Slovák*, 1938. október 12. Za pozornosti svetovej verejnej mienky rokuje s v Komárne o revízií hraníc. 1. p.

tárgyalásokat a maga részéről, mivel az előterjesztett csehszlovák feltételekről tovább nem lehet tárgyalni. Ezt jegyzékben átadta dr. Tisónak is, azzal a kiegészítéssel, hogy Magyarország a vitatott szlovák–magyar kérdésekben a nagyhatalmakhoz fordul.⁴⁰ Október 15-én a tárgyalások megszakadását rövid cikkben a *Slovenský deník*⁴¹ és a *Robotnícke noviny*⁴² is bejelentette.

2. kép. A Slovenský hlas tudósítása a komáromi tárgyalások megszakadásáról⁴³

Össességében elmondható, hogy a magyarországi lapok napról napra tájékoztatták az olvasókat a tárgyalások folyamatáról. A *Prágai Magyar Hírlap* is rendszeresen közölte a komáromi tárgyalások eseményeit, ám előfordult, hogy egy-két nap késéssel adott hírt bizonyos eseményekről (mint például a tárgyalások megszakadásáról csak az október 15-i számában számolt be). A vizsgált szlovák napilapok közül a tárgyalások megkezdéséről rövidebb írásokban mindegyik beszámolt, ezt követően többnyire csak rövid összefoglalókat közöltek. Az eseményekről hosszabban elsőként a *Slovenský hlas* közölt információkat az október 11-i számában. A tárgyalások megszakadására legkorábban szintén a *Slovenský hlas* reagált.

40 *Slovenský hlas*, 1938. október 14. Maďari prerušili rokovanie. 1. p.

41 *Slovenský deník*, 1938. október 15. Maďarsko prerušilo v Komárne vyjednávanie. 1. p.

42 *Robotnícke noviny*, 1938. október 15. Vyjednávanie v Komárne stroskalo. 1. p.

43 *Slovenský hlas*, 1938. október 14. 1. p.

4. Az első bécsi döntés és korabeli sajtója

A komáromi tárgyalások sikertelensége után a magyar területi követelések, s ezáltal a magyar–szlovák határszakasz kérdése a nemzetközi diplomácia részévé vált. A tárgyalásokat követő napokban szinte egymást váltották a magyar, a csehszlovák és a szlovák delegációk Németországban. (Bővebben lásd: Sallai 2002, 104–105., 108–109. p.; Gulyás 2016, 144–150. p.)

A komáromi tárgyalásokon kívüli negyedik csehszlovák ajánlatra 1938. október 22-én került sor. Ez a javaslat már többnyire követte az etnikai vonalat, ám Pozsonyt, Nyitrát, Kassát, Munkácsot és Ungvárt a Cseh–szlovák Köztársaságnál hagyta volna. A javaslat szerint Csehszlovákia hajlandó lett volna 11 305 km²-nyi területet átadni Magyarországnak, 740 000 lakossal, melyből 680 000 magyar nemzetiségű volt. Ennek ellenére ezt az ajánlatot Magyarország elutasította, mert Kassa, Munkács és Ungvár Cseh-Szlovákiánál maradt volna. (Sallai 2002, 114. p.; Gulyás 2016, 150. p.) Mivel az ezt követő jegyzékváltások sem hoztak eredményt, ezért a két ország felkérte Németországot és Olaszországot, hogy döntsenek a köztük levő vitás kérdésben, emellett kijelentették, hogy a döntés eredményét mindkét ország magára nézve kötelezőként elfogadja. Erről a legjelentősebb korabeli szlovákiai napilap, a *Slovák* is nyilatkozott: „A Magyarországgal folytatott határvíta az utolsó szakaszába került. Mivel Magyarország minden, a kérdés megoldására irányuló javaslatot visszautasított, és a nagyhatalmak döntését kérte, nem volt rá okunk, hogy kormányunk ezt a magyarországi javaslatot visszautasítsa. [...] Jelenleg Magyarország nincs olyan helyzetben, hogy ő határozhatná meg a feltételeket. Nincs más lehetősége, mint a nagyhatalmak diktátumát elfogadni, vagy önszántából megegyezik Szlovákiával. [...] Mivel a magyarok nem hajlottak az egységre, ezért kormányunk az összes javaslatukat és ultimátumokat visszautasítja, főleg amely a népszavazást kérte az ún. történelmi országrészből.”⁴⁴

Galeazzo Ciano olasz külügyminiszter október 29-én arra kérte Kánya Kálmánt, hogy küldjön a számára egy magyar szakértői csapatot, amely felkészíti őt a tárgyalásokra. Ciano mindezt a németek előtt titokban tartotta. A két szakértőből (Rónai András és Kardos Béla) s egy külügyminisztériumi tisztviselőből (Újváry Elemér) álló küldöttség másnap érkezett meg Rómába, ahol többórás megbeszélés keretén belül a magyar szakértők az olasz külügyminisztert és titkárát (Cesaro) felkészítették a magyar–szlovák nyelvhatár minden kérdésköréről. Rónai szerint „Ciano kitűnő ismerője lett a magyar–szlovák nyelvhatárnak, Magyarország és a Felvidék földrajzának, közállapotainak, felülmúlta nemcsak német kollégáját, hanem annak szakértőit is. Dátumokat, adatokat fejből citált, ismerte azok magyar és cseh forrásait, olyan részletességgel

44 *Slovák*, 1938. október 29. Plebiscií nebude. Zbytočné snahy Maďarov – Veľmoci rozhodujú. 1. p.

ismerte a politikai és a nyelvhatár vonalát, hogy a leginkább vitatott területeket fejből le tudta rajzolni”. (Rónai 1993, 113–117. p.)

1938. november 2-án Bécsben, a Belvedere palotában megvalósult a döntőbíráskodás. A tárgyalásokat Joachim von Ribbentrop birodalmi külügyminiszter mint házigazda nyitotta meg, üdvözölte a jelen levő delegációkat, valamint ismertette a tárgyalás célját: „A mi feladatunk ma az, hogy néprajzi alapon állapítsuk meg a végleges határvonalat Magyarország és Csehszlovákia között, és megoldást találjunk az ezzel kapcsolatos kérdésekre.” (Sallai 2002, 226. p.) Ezután a magyar külügyminiszter, Kánya Kálmán szólalt fel: köszönetet mondott a magyar kormány nevében, majd összefoglalta a magyar álláspontot, valamint ismertette a döntéshez vezető utat. Ezt követően a csehszlovák külügyminiszter, František Chvalkovský kapott szót, aki szintén megköszönte az üdvözlést, majd átadta a szót Ivan Krno követnek, aki szintén összefoglalta a bécsi döntőbíráskodáshoz vezető utat, kiemelve, hogy a komáromi tárgyalások során a magyar fél olyan javaslatot terjesztett elő, amelyet Csehszlovákia nem tudott elfogadni. (Gulyás 2016, 155–156. p.)

Az ünnepélyes ebédet követően Ribbentrop és Ciano a munkatársaikkal együtt egy külön helyiségbe vonultak, ahol megállapították a végleges határvonalat Magyarország és Cseh–Szlovákia között. Este a záróülésen kihirdették a meghúzott határvonalat, s mindkét fél megkapta a döntést: egy 1:750 000 léptékű térképen vastag zöld vonallal volt kijelölve az új határ a két ország között. Ez a határvonal nagyjából azonos volt az etnikai-nyelvi határral, azonban több község végleges hovatartozását a helyszínen kellett megállapítani, mivel a térképen levő vonal a méretarány miatt 750 méteres sávot jelentett a valóságban. (Sallai 2002, 146. p.) A döntés értelmében Magyarország 11 927 km² nagyságú területet kapott vissza Cseh-Szlovákiától, melyen több mint egymillió lakos élt. Az 1938-as decemberi összeírás alapján a visszatért terület lakosságának 84,4%-a vallotta magát magyarnak. A vitatott városok közül Szlovákiában maradt Pozsony és Nyitra, Magyarország pedig olyan városokat kapott vissza, mint például Somorja, Dunaszerdahely, Galánta, Vágsellye, Komárom, Ógyalla, Érsekújvár, Párkány, Léva, Füle, Losonc, Rimaszombat, Tornalja, Rozsnyó, Kassa, Királyhelmece, Ungvár, Munkács és Beregszász.

A szlovák autonóm kormány, valamint 1939. március 14-ét követően a Szlovák Köztársaság is elutasította a bécsi döntést, és fő céljának a Magyarországhoz csatolt területek visszaszerzését tekintette, ezáltal szlovák részről is megjelent a revízió gondolata. Magyarország szempontjából az első bécsi döntés az első megvalósult revíziós siker volt. A magyar honvédség alakulatai november 5. és 11. között több szakaszban vették birtokba a visszacsatolt területeket. Két bevonuláson Horthy Miklós kormányzó is részt vett: november 6-án Komáromba vonult be fehér lovon, november 11-én pedig Kassára. A Csallóközt a II., az Ipoly folyó térségét az I. hadtest, Rozsnyó és Kassa környékét a VII., a kárpátaljai részeket, Munkács és Ungvár környékét pedig a VI. hadtest vette birtokba. (Babucs 2018, 70. p.)

A magyar honvédség alakulatai először a Duna csallóközi szakaszán, Medvénél lépték át a trianoni országhatárt. Az egyes területek átvétele előre meghatározott azo-

nos forgatókönyv alapján történt: egy-két órával a magyar csapatok megérkezése előtt a kivonuló csehszlovák katonákat a lakosság még csak az ablakok mögül leste, majd miután az utolsó csehszlovák katona is elhagyta az adott települést, a lakosság kivonult az utcára, s megkezdődött a honvédség fogadtatásának előkészítése. A megérkező honvédeket a legtöbb helyen díszkapu alatt fogadták a település vezetői, majd egy kis ünnepi műsor (szavalatok, ünnepi beszédek) után továbbvonultak. A helyi lakosság lelkesedése hatalmas volt, virágcsokrokkal, könnyek között fogadták a bevonuló honvédeket, valamint az elhangzó beszédek is érzelmekkel és meghatottsággal voltak telítve. (Simon 2014, 40–41. p.) Az első bécsi döntés eredményeként a felvidéki magyarság nagy része hat évre visszatérhetett az anyaországhoz, a második világháborút követően azonban újra a csehszlovák idők jöttek el, amelyek az itt élő magyarság számára a lehető legnehezebb éveket jelentették.

Hogyan jelent meg mindez a sajtóban?

Magától értendő módon, Magyarországon a lakosság és a sajtó is izgatottan várta a döntést. A *Budapesti Hírlap* már november 2-án a bécsi döntés lázában égett, s bizakodóan várta az eredményét. A döntés eredményére vonatkozóan Kánya Kálmán magyar külügyminiszter is bizakodóan nyilatkozott: „A magyar nemzet a legnagyobb bizalommal néz a döntőbírák működése elé. Főleg nekik köszönhető, hogy a Münchenben megállapított háromhónapi határidőt, amelyet a nagyhatalmak a magyar–cseh-szlovák tárgyalások lefolytatására megállapítottak, ténylegesen egy hónapra sikerült lerövidíteni.”⁴⁵

A *Budapesti Hírlap* tudósítása alapján örömmámorban úszott Budapest és az ország, s címoldalán közölte a nagy hírt, mely szerint 12 ezer km² és egymillió lakos tér vissza az anyaországhoz. „A magyar történelem új örömnép dátumával gazdagodott: 1938. november hó 2-án lángoltak magasba a magyar lelkek örömtüzei, köszönteni húsz évi szenvedés után visszatérő egymillió testvért és tizenkétezer négyzetkilométernyi ősi magyar földet. Az örömnep, mámoros lelkesedésnek lángja megvilágítja Komáromot, Érsekújvárt, Lévát, Losoncot, Rozsnyót, Rimaszombatot, Ungvárt, Munkácsot, Beregszászt és Kassát, nagy Rákóczi Ferenc pihenő helyét.”⁴⁶

A *Kis Újság – Újra a miénk* címmel sorolta fel a Magyarországhoz visszacsatolt városokat: Kassa, Komárom, Losonc, Léva, Rimaszombat, Érsekújvár, Beregszász, Munkács, Ungvár, Rozsnyó, Párkányána, Galánta, Gúta stb.⁴⁷ A *Népszava* november 3-án *Egymilliószázezer lakosú terület kapunk vissza* főcímmel jelent meg,⁴⁸ a *Pesti Hírlap* pedig *Ünnep!* címszóval és a bécsi döntés határozatával a címoldalán jelent meg.

45 *Budapesti Hírlap*, 1938. november 2. Kánya Kálmán külügyminiszter nyilatkozata elutazása előtt. 2. p.

46 *Budapesti Hírlap*, 1938. november 3. Tizenkétezer négyzetkilométeren egymillió lélek tér vissza az anyaországhoz. 1. p.

47 *Kis Újság*, 1938. november 3. Újra a miénk. 1. p.

48 *Népszava*, 1938. november 3. Egymilliószázezer lakosú területet kapunk vissza. 1. p.

„Ünnep van, magyar ünnep, mert amiről annyit beszéltünk és rajongtunk, amire mindannyian kétségbeesetten vágyakoztunk, aminek teljesülésében mégis oly kevesen mertünk hinni, az valóság lett: megnyílt a trianoni kripta, ahová húsz évvel ezelőtt eleven testtel temették a nemzetet. [...] Meghatott szeretettel öleljük magunkhoz hazatért testvéreinket, a Felvidék magyar népét. Köszönjük nekik, hogy mindvégig hívek, bátrak és áldozatkészek maradtak, köszönjük, hogy fényt árasztottak a magyar névre, midőn férfias méltósággal viselték sanyarú sorsukat. Ez tulajdonképpen az ő győzelmük!”⁴⁹ A *Magyar Nemzet* szintén a címdoldalán főcímében kiemelte, hogy bár az egész magyarlakta Felvidék visszatért, Pozsonyt, Nyitrát és Nagyszőllyöst nem kapta vissza Magyarország.⁵⁰ Ezt követően közölte magának a bécsi döntésnek a szövegét, s a *Budapesti Hírlaphoz* hasonlóan az új határ pontos leírását.⁵¹

3. kép. A Budapesti Hírlap címdoldala a bécsi döntés másnapján⁵²

49 *Pesti Hírlap*, 1938. november 3. Ünnep! 1. p.

50 *Magyar Nemzet*, 1938. november 3. Az egész magyarlakta Felvidéket visszakapjuk Pozsony, Nyitra és Nagyszőllyös kivételével. 1. p.

51 *Magyar Nemzet*, 1938. november 3. Merre húzódik az új határ? 2. p.

52 *Budapesti Hírlap*, 1938. november 3. 1. p.

4. kép. A Magyar Nemzet híradása november 3-án⁵³

A magyar honvédek bevonulásáról a visszacsatolt területekre az összes lap beszámolt, figyelemmel követték az eseményeket és a felvidéki magyarság örömteli hangulatát. A legrészletesebb tájékoztatást a *Budapesti Hírlap* adta, amely beszámolt arról is, hogy a Budapesten ünneplő tömeg hogyan fogadta a visszaérkező Kánya Kálmánt és Teleki Pált,⁵⁴ valamint a magyarországi városok örömteli hangulatáról is tájékoztatott.⁵⁵ A november 8-án megjelenő számában a címlapon foglalkozott a kormányzó, Horthy Miklós komáromi bevonulásával, valamint a város „mámoros ünnepnapjával”.⁵⁶

A *Prágai Magyar Hírlap* október 30-án megjelenő számában a címlapon közölte a várható döntést a magyar–csehszlovák határ kérdésében,⁵⁷ azonban a várható vissza-

⁵³ *Magyar Nemzet*, 1938. november 3. 1. p.

⁵⁴ *Budapesti Hírlap*, 1938. november 4. Tízezrek ünnepelték a Budapestre érkező Kánya Kálmánt és Teleki Pál Grófot. 5. p.

⁵⁵ *Budapesti Hírlap*, 1938. november 4. Budapest és az ország lelkesen ünnepli a magyarlakta Felvidék visszacsatolását. 7. p.; *Budapesti Hírlap*, 1938. november 5. Mámoros lelkesedéssel ünnepel az ország. 6. p.

⁵⁶ *Budapesti Hírlap*, 1938. november 8. Komárom mámoros ünnepnapja. 1. p.

⁵⁷ *Prágai Magyar Hírlap*, 1938. október 30. Olaszország és Németország hamarosan dönt a magyar-csehszlovák határkérdésben. 1. p.

csatolás örömről nem esett szó. A tárgyalásokról két nappal később és csak röviden számolt be: „Savoyai Jenő herceg híres kastélyában, a bécsi Belvedere-palotában szerdán délelőtt tizenegy órakor összegyűlt a négy külügyminiszter – Ribbentrop német, Ciano olasz, Kánya magyar és Chvalkovsky csehszlovák, – hogy megkezdje a magyar-csehszlovák határ kiszabására vonatkozó döntőbíróági tárgyalásokat. A délelőtti ülésen főleg a magyar és a csehszlovák delegáció vázolta álláspontját és sorakoztatta föl érveit. A délelőtti ülés körülbelül 14 óráig tartott, amikor a német delegáció ünnepi reggelit adott a delegátusok tiszteletére. A tulajdonképpeni döntőbíróági konferencia, amelyen Ribbentrop és Ciano vesz részt, délután 16 órakor kezdődött és 18 óráig tartott. Ekkor hirdették ki a döntőbíróági ítéletet is.”⁵⁸

Magáról az első bécsi döntés eredményéről csak november 4-én tudósított a címoldalon, ám nem visszatérésként, valamint a felvidéki magyarságot ért örömként, hanem Magyarország gyarapodásaként nyilatkozott az eseményről, mint nagy történelmi pillanatról, valamint még a visszafogott magatartásra hívta fel a figyelmet: „Eljött végre a nagy történelmi pillanat: a bécsi döntőbíróóság kimondta ítéletét, amely a dunai térben két nemzet húsz esztendő óta tartott nagy vitáját nyugvópontra juttatja. A trianoni cseh-szlovák–magyar határt a nemzetiségi elv alapján megvont bécsi néphatár váltja föl. A csehszlovákiai magyarság legnagyobb része egy államban egyesülhet az anyanemzettel. [...] Nincs a világon ember, akit ez a történelmi tény közelebről érintene, mint minket, eddigi cseh-szlovákiai magyarokat, nincs a világon nép, amely közvetlenebbül és mélyebben élné át ennek a világeseménynek minden izzó részletét és izzó mozzanatát, mint éppen az eddigi kisebbségi magyarság. De e helyen még hangfogót kell tennünk érzelmeinkre, visszaparancsoljuk a szívünkéből fölbuggyanó forró szavakat.”⁵⁹ Emellett figyelmet szentelt Cseh-Szlovákia veszteségének és álláspontjának is.⁶⁰

A *Prágai Magyar Hírlap* november 5-i száma egyben az utolsó kiadása is volt a lapnak, így a főszerkesztő Forgách Géza a címoldalon búcsúzott el az olvasóktól.⁶¹ A lap folytatásaként már Budapesten megjelenő *Felvidéki Magyar Hírlap* átvette a magyarországi lapok hangulatát a visszacsatolást illetően. Az első, november 6-án megjelenő lapszáma Horthy Miklós kormányzó kiáltványával⁶² és Imrédy Béla miniszterelnök üzenetével a címoldalon

58 *Prágai Magyar Hírlap*, 1938. november 3. A Döntés napja. Döntőbíróági tárgyalások a Bécsi Belvedere palotában. 1. p.

59 *Prágai Magyar Hírlap*, 1938. november 4. Magyarország gyarapodása: 12.700 négyzetkilométer, több mint egymillió ember. 1. p.

60 *Prágai Magyar Hírlap*, 1938. november 4. A csehszlovák álláspont. 1. p.

61 „A *Prágai Magyar Hírlap* nemzeti hivatása volt, hogy a szlovákiai és kárpátaljai magyarság életjogainak bátor szószólója s rendíthetetlen élharcosa legyen. S most, amikor ennek a magyarságnak túlnyomó többsége elérte végső kisebbségi célját, az anyanemzet kebelébe való visszatérést, a *Prágai Magyar Hírlap* diadalmasan állapíthatja meg: betöltötte hivatását.” *Prágai Magyar Hírlap*, 1938. november 5. Bucsú a hazatérő és ittmaradó Olvasóktól. 1. p.

62 *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1938. november 6. A kormányzó kiáltványa a Felvidék felszabadult népéhez. 1. p.

jelent meg: „Felvidéki magyar Testvéreink! Ránk köszöntöttek a visszatérés, az egyesülés nagy napjai. Menetelnek Horthy Miklós katonái és e napok mindegyikén ezer és ezer testvért ölelünk újra szívére. Ezekben a felejthetetlen napokban a magyar szellemnek új harcosa indul útjára, a Felvidéki Magyar Hírlap, a Ti lapotok és egyben valamennyiünké. Ennek a lapnak a hasábjairól köszöntelek Benneteket, igaz, hűséges magyar szívvel.”⁶³

A november 8-án megjelenő számában a címlapon foglalkozott a kormányzó, Horthy Miklós komáromi bevonulásával, valamint a város „mámoros ünnepnapjával”.⁶⁴ Közölte a kormányzó felvidéki magyarokhoz intézett szavait is: „Nehéz szavakba foglalni ezt az érzést, amely eltölt ebben a történelmi pillanatban. Hús súlyos esztendő után először lépek seregünk élén a Felvidék felszabadult földjére. Hozom hazatérő testvéreinknek az egész magyarság szeretetét. Köszöntöm Komáromot, ezt a magyar emlékektől megszentelt várost, amelynek falai az ellenséggel dacoló Klapka honvédeknek hagyományait őrzik. Az idegen uralom nehéz idejében kemény magyarnak lenni becsület dolga. Komárom kitartott magyar becsületében és ma az ősi Szent András-templom tornyán újra a mi zászlónk leng.”⁶⁵

A *Felvidéki Magyar Hírlap* ezt követően is beszámolt az egyes felvidéki városok, települések felszabadulásáról és örömről: *Fülek újra a miénk!*⁶⁶ *Losonc, Léva és Rimaszombat felszabadulása*,⁶⁷ *Diadalmas bevonulás Ungvárra*.⁶⁸ A komáromi bevonuláshoz hasonlóan a Kassán zajló záróünnepségről, valamint Horthy Miklós Kassa városába történő bevonulásáról is tudósított *Egetverő lelkesedéssel fogadta a felszabadult Kassa Horthy Miklós kormányzót* címmel.⁶⁹

A magyar nyelvű lapokkal szemben a szlovák sajtó negatívan nyilatkozott az első bécsi döntésről. A döntés eredményéről legkorábban a *Slovenský hlas* című független napilap adott hírt a címloldalán,⁷⁰ ahol közölte az első bécsi döntés szövegét is. Ugyanezen a napon (november 3-án) a *Slovenský deník* szintén címlapon közölte a hírt, mely városok kerülnek át Magyarországhoz.⁷¹ A *Robotnícke noviny* című lap *Negyedét elveszítjük Szlovákiának* főcímmel jelent meg november 4-én, valamint felsorolta azon városokat, amelyek Magyarországhoz kerültek (Nagysurány, Érsekújvár, Verebély, Léva,

63 *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1938. november 6. Imrédy Béla miniszterelnök üzeni. 1. p.

64 *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1938. november 8. Komárom mámoros ünnepnapja. 1. p.

65 *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1938. november 8. Horthy Miklós beszél. 2. p.

66 *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1938. november 10. Szerdán Beregszászra és Fülekre vonultak be a honvédek 1. p.

67 *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1938. november 11. Losonc, Léva és Rimaszombat felszabadulása. Száztagú cigányzenekar húzta Rimaszombat főterén a Rákóczi-indulót. 1. p.

68 *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1938. november 11. Diadalmas bevonulás Ungvárra. Magyarok és ruszinok együtt ünnepelték a felszabadító honvédcsoportokat. 2. p.

69 *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1938. november 12. 1. p.

70 *Slovenský hlas*, 1938. november 3. Rozhodnutie padlo. 1. p.

71 *Slovenský deník*, 1938. november 3. Rozhodnuté! 1. p.

Losonc, Rimaszombat, Rozsnyó, Kassa, Ungvár, Munkács és Beregszász), s az új határvonalat is leírta.⁷² Emellett külön kiemelte Kassa városának elvesztését: „Ez nagy csapás, hisz elég tudatosítanunk, hogy Kelet-Szlovákia metropoliszát, Štefánik technikumának városát, Kassát veszítjük el.”⁷³

5. kép. A Slovenský deník híradása az elvesztett városokról a bécsi döntés másnapján⁷⁴

Rozhodnuté!

Strácame Nové Zámky, Lučenec, Košice, Užhorod, Berehovo, Mukačevo.

Podľa rozhodnutia Nemecka a Talieho odstupuje Česko-Slovenská republika územie, ktoré ohraničené je hranou: Galanta, Nové Zámky, Lučenec, Hrádkovo, Rimavské Sobota, Jajlava, Keľce, Užhorod, Mukačevo.
Bratislava a Nitra zostávajú zachované našej republike.

toho, že by boli odlišni obsah rozhodnutia tým, ktorí ich očakávali.

Štyri páma okupácie.

Podľa špeciálnej správy v Bratislave zaslaných zmlúvanej Česko-Slovenskou okupáciou vojenskej komisie, zaslaných v budve. Zasadil, sprava, rozhodla o technických plánoch prevádzky okupácie maďarských krajov Slovenska, ktoré budú postápené Maďarska a stanovila pre tieto okupácie štyri páma. Okupácia podľa nej má byť prevádzaná do streda budúceho týždňa.

Mussolini bude hovoriť v piatok.

Stk. Rím, 2. nov. V rámci tabožených odár 20. výročia víťazstva povie ministerstvo prechádza Mussolini 4. nov. vedúť rúť k 90000 bývalým bojovníkum, ktorí sa zhromaždia zo vojenských káľarských provincií pred Benátkym palácum v Ríme. Títo sa, sa okukom reči ministerstva predsedu Mussoliniho budú dôležitú prehlásenie, ktoré bude zaznam. celý svet.

A *Slovák* című napilap térképen mutatta be az új szlovák–magyar határt, valamint arról a nagy csapásról adott hírt, mely Szlovákiát érte a döntés által.⁷⁵ Emellett címodalán közölte Jozef Tiso november 2-án 23 óraker elhangzott rádióbeszédét, melyet a szlovák nemzethez intézett: „Népünk, nem saját hibájából, de áldozattá vált az igazságtalanságnak. A tudunk nélkül, ellenünk döntöttek. A német-olasz döntőbírótság nem az etnikai helyzet alapján hozta meg a döntést. Így nem tudunk mit tenni, csak fejet hajtani és dolgozni.”⁷⁶ Hasonlóan értékelte döntés eredményét a *Robotnícke noviny* is: „Az európai békéhez való áldozat meghozására, illetve saját lakosságának a kielégítése végett Szlovákia is fel volt készülve, hogy lemond azokról a vidékekről, melyek bár a szlovák élet fejlesztése szempontjából nagyon értékesek, de ahol többségében magyarok laktak. Azonban a bécsi döntés tovább ment, és néhány nap alatt Szlovákia negyedével lett kisebb.”⁷⁷

72 *Robotnícke noviny*, 1938. november 4. Strácame asi štvrtinu Slovenska. 1. p.

73 Uo. Po viedenskom výroku. 1. p.

74 *Slovenský deník*, 1938. november 3. 1. p.

75 *Slovák*, 1938. november 4. Rana, ktorú Slovensko dostala, je veľká. 3. p.

76 *Slovák*, 1938. november 4. Niet príčiny k malomyselnosti! 1. p.

77 *Robotnícke noviny*, 1938. november 4. Po viedenskom výroku. 1. p.

6. kép. A Szlovák címoldala Szlovákia térképével a bécsi döntést követően⁷⁸

Összegzőként elmondható, hogy a magyarországi lapok alapos, részletekre kiterjedő beszámolókat (híreket) közöltek a bécsi döntést követő területátadásokról is. A magyar sajtó hasábjain visszatérésről, felszabadulásról, örömről és meghatódottságról olvashatunk, míg a szlovák lapok megszállásról és veszteségről adtak hírt. A *Budapesti Hírlap* november 3–12. között több mint 120 hosszabb-rövidebb cikkben számolt be a visszacsatolás örömről, a Magyarország városaiban folyó ünnepségekről, Horthy Miklós bevonulásáról a két felvidéki városba.

A szlovák napilapok közül a *Slovenský hlas* és a *Slovenský deník* a bécsi döntés másnapján tájékoztatta az olvasóit a területek (ezáltal a jelentősebb dél-szlovákiai városok) elvesztéséről. Ezt követően az egyes területek, települések átadásáról röviden, leginkább felsorolás szintjén tudósítottak. A felvidéki magyarság örömről azonban nem igazán olvashatunk, kivéve a *Robotnícke noviny* című lapot, amely november 11-i számában rövid összefoglalóban hírül adta, hogy a „magyar megszállás” ünnepélyes keretek között történt.⁷⁹ A *Slovák* egy búcsúbeszédet is intézett a magyar kisebbséghez: „A búcsúzás napja előtt állunk. A hozzáállás, amellyel ti, magyarok, itt Szlovákiában várjátok a visszacsatolásotokat Magyarországhoz, bizonyára örömteli, a nyugalmatok, amely titeket jellemez, a jele annak, hogy tőlünk nem gyűlölettel búcsúz-

⁷⁸ *Slovák*, 1938. november 4. 1. p.

⁷⁹ *Robotnícke noviny*, 1938. november 11. Dokončuje sa maďarské obsadzovanie. 1. p.

tok, hanem tisztelettel. Mi fájdalmat érzünk, hogy elvesztünk titeket, akikkel együtt dolgoztunk a közjéért. Azonban örömteli arról az oldalról, hogy a 20 évnyi együttélés alatt bizonyítottuk az egyenjogúságunkat, s igyekeztünk veletek szemben igazságosak és korrektek lenni. Búcsúzóul ezt kérjük tőletek: Tartsátok meg hazaszereteteiket, és a gondoskodást a vagyon nélküliekről, ahogyan mi is tettük.”⁸⁰

5. Összefoglalás

Tanulmányunk célja az volt, hogy röviden összefoglalja a komáromi tárgyalások és az első bécsi döntés eseményét, s betekintést nyújtson abba, hogy a korabeli magyarországi, felvidéki magyar nyelvű és a szlovák sajtó hogyan nyilatkozott az eseményekről. A komáromi tárgyalások és a bécsi döntés meghozatala közötti időben fény derült arra is, hogy Olaszország Magyarországot támogatta, Németország pedig (a magyar etnikai igények elfogadásával) Csehszlovákiát párolta inkább.

A magyarországi sajtó nagy várakozással és lelkesedéssel számolt be a komáromi tárgyalások megindulásáról, s követte végig az eseményeket. A tárgyalások megszakadásért a szlovák felet vádolta, melyről több cikk is megjelent a *Budapesti Hírlap*, a *Népszava* és a *Pesti Hírlap* hasábjain. A cikkekben olvasható taktikázásra és lényegtelen határkiigazításra vonatkozó állítások annyiban helytállóak, hogy a tárgyalások során a csehszlovák fél valóban próbálta húzni az időt, valamint számos olyan területet nem ajánlott fel Magyarországnak a komáromi tárgyalások során, melyen többségében magyar ajkú lakosság élt. A *Prágai Magyar Hírlap* is soron követte az eseményeket, ám a magyarországi sajtóhoz képest visszafogottabban nyilatkozott azokról, mivel Csehszlovákiában megjelenő lapként nem fejthette ki a véleményét olyan szabadon a magyarság öröme és a magyar álláspont mellett, mint a magyarországi lapok. A vizsgált szlovák napilapok közül a tárgyalások megkezdéséről rövidebb írásokban mindegyik beszámolt, ezt követően többnyire csak rövid összefoglalásokat közöltek. A tárgyalások megszakadásért a magyar felet okolták a túlzott területi követeléseik miatt, mint például a *Slovenský hlas* című lap is, amely címlapon adta hírül, hogy *A magyarok megszakították a tárgyalásokat*. (1938. október 14. 1. p.)

Az első bécsi döntés eredményét a vizsgált magyarországi lapok közül mind a címlapon közölte a november 3-án megjelent számában, s nagy örömmel és lelkesedéssel számoltak be az eseményről. A magyarországi napilapok közül a *Budapesti Hírlap* foglalkozott a legbővebben a bécsi döntés hírével, és a visszacsatolás örömeivel. Bár nagy volt az öröm, néhány lap felhívta arra is a figyelmet, hogy nem minden kívánság teljesült 100%-osan, vagyis Pozsony és Nyitra városa nem került vissza Magyarországhoz (*Esti Újság, Magyar Nemzet*). A magyar nyelvű lapokkal szemben a szlovák sajtó természetesen negatívan nyilatkozott az első bécsi döntésről. A döntés eredményéről legko-

80 *Slovák*, 1938. november 4. Rana, ktorú Slovensko dostalo, je veľká. 3. p.

rábban a *Slovenský hlas* és a *Slovenský deník* adott hírt, valamint a veszteségre utaló címekkel sorolták fel a Magyarországhoz visszacsatolt városokat.

Bár az első bécsi döntés eredményeként a korábbinál etnikailag sokkal igazságosabb határvonal jött létre Magyarország és Szlovákia között, de a „magyar idők” nem tartottak sokáig a felvidéki magyarság életében. A második világháborút követően (mivel része volt benne a náci Németországnak) a müncheni egyezményhez hasonlóan az első bécsi döntést is annulálták. A Magyarország által 1947. február 10-én aláírt párizsi békeszerződés újból megerősítette Magyarország trianoni határait, aminek következtében a felvidéki magyarság ismételten hátrányos és kisebbségi helyzetbe került.

Irodalom

Forráskiadványok

- Bencsik Péter 2016. *Csehszlovákia története dokumentumokban*. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Harsányi Iván–Jemnitz János–Székely Gábor (összeáll.) 1988. *München 1938. Diplomáciai és politikai dokumentumok*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Szarka László–Sallai Gergely–Fedinec Csilla (összeáll.) 2017. *Az első bécsi döntés okmánytára. Diplomáciai iratok 1938. augusztus – 1939. június*. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet.

Korabeli sajtó

- Budapesti Hírlap* (Budapest, 1938)
- Felvidéki Magyar Hírlap* (Budapest, 1938)
- Kis Újság* (Budapest, 1938)
- Magyar Nemzet* (Budapest, 1938)
- Népszava* (Budapest, 1938)
- Pesti Hírlap* (Budapest, 1938)
- Prágai Magyar Hírlap* (Prága, 1938)
- Robotnícke noviny* (Pozsony, 1938)
- Slovák* (Pozsony, 1938)
- Slovenský deník* (Pozsony, 1938)
- Slovenský hlas* (Pozsony, 1938)

Monográfiák, tanulmányok

- Babucs Zoltán 2008. Országgyarapítás – vér nélkül. A honvédség bevonulása. *Rubicon Történelmi Magazin*. 11–12. sz. 70. p.
- Gulyás László 2008. *Edvard Beneš. Közép-Európa koncepciók és valóság*. Máriabesenyő–Gödöllő, Attraktor Kiadó.
- Gulyás László 2016. *A Horthy-korszak külpolitikája 4. A revíziós sikerek 1. A Felvidék és Kárpátalja visszatérése. 1937–1939*. Máriabesenyő, Attraktor Kiadó.
- Kováč, Dušan 2011. *Szlovákia története*. Pozsony, Kalligram Kiadó.

- Olejník, Milan 2010. A bécsi döntés a korabeli szlovák sajtóban. In Simon Attila (szerk.): *Visszacsatolás vagy megszállás. Szempontok az első bécsi döntés értelmezéséhez.* Balassagyarmat, Nógrád Megyei Levéltár–Selye János Egyetem, 99–110. p.
- Popély Gyula 1991. *Népfogyatkozás. – A Csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918–1945.* Budapest, Írók Szakszervezete Széphalom Könyvműhely–Regio.
- Popély Gyula 1995. *Ellenszélben. A felvidéki magyar kisebbség első éve a Csehszlovák Köztársaságban (1918–1925).* Pozsony, Kalligram Könyvkiadó.
- Popély Gyula 2010. A komáromi tárgyalások (1938. október 9–13.). In. Simon Attila (szerk.): *Visszacsatolás vagy megszállás? Szempontok az első bécsi döntés értelmezéséhez.* Balassagyarmat, Nógrád Megyei Levéltár–Selye János Egyetem, 50–56. p.
- Romsics Ignác 2010. *Magyarország története a XX. században.* Negyedik, javított és bővített kiadás. Budapest, Osiris Kiadó.
- Romsics Ignác 2017. *Magyarország története.* Budapest, Kossuth Kiadó.
- Rónai András 1993. *Térképezett történelem.* Budapest, Püski Kiadó.
- Sallai Gergely 2002. *Az első bécsi döntés.* Budapest, Osiris Kiadó.
- Sallai Gergely 2009. „A határ megindul...” *A csehszlovákiai magyar kisebbség és Magyarország kapcsolatai az 1938–1939. évi államhatár-változások tükrében.* Pozsony, Kalligram Kiadó.
- Simon Attila 2010. *Egy rövid esztendő krónikája. A szlovákiai magyarok 1938-ban.* Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Simon Attila 2014. *Magyar idők a Felvidéken 1938–1945. Az első bécsi döntés és következményei.* Budapest, Jaffa Kiadó.

KRISZTINA VARGA

CONTEMPORARY PRESS OF THE NEGOTIATIONS IN KOMÁRNO AND THE FIRST VIENNA AWARD

The aim of our study is to briefly summarise the course of the negotiations in Komárno and the First Vienna Award, and to give an insight into how the Hungarian and Slovak press of the time commented on the events. The Hungarian press blamed the Slovak party for the breakdown of the negotiations, saying that the Czechoslovak party was trying to stall for time and that it had not offered Hungary a number of territories with a predominantly Hungarian-speaking population. The Slovak papers, on the contrary, blamed the Hungarian party for the breakdown of the negotiations because of its excessive territorial claims. The Hungarian newspapers reported the outcome of the First Vienna Award with great joy and enthusiasm, while the Slovak press, of course, was negative. Although the First Vienna Award resulted in an ethnically much more equitable borderline between Hungary and Slovakia than it was before, the “Hungarian times” did not last long in the life of the Hungarian minority in southern Slovakia. After the Second World War, the First Vienna Award was annulled, as was the Munich Agreement. The Paris Peace Treaty, signed by Hungary on 10 February 1947, reaffirmed Hungary’s Trianon borders, which once again put the Hungarians in Slovakia in a disadvantaged and minority position.